L'Agró Negre

La revista de DEPANA per als amants de la natura

2 SALVEM LA PLATJA DE PALS

6 LA CACERA A DEBAT

10 OBSERVACIÓ DE FAUNA SOSTENIBLE

14 ENTREVISTA A JOANDOMÈNEC ROS

Riu Ebre i el Delta

l'amenaça continua

DEPANA

Lliga per a la defensa del patrimoni natural

www.depana.org

1/2017
Nº 34

LA DENÚNCIA

Entitat convidada:

SALVEM LA PLATJA DE PALS

05.03.2016

ATEMPTAT AMBIENTAL A LES PINEDES DE LA PLATJA

Qui hagi freqüentat durant els darrers anys la Platja de Pals, li pot semblar que el paisatge que està acostumat a gaudir sigui freqüent al nostre territori però, com podem comprovar en diferents publicacions i investigacions científiques, és un hàbitat molt amenaçat i de raresa extraordinària si el comparem amb la resta d'hàbitats que hi ha al nostre país i que, a més, està protegit per diferents convencions internacionals, directives europees i legislació estatal i catalana.

Es tracta de dunes litorals molt ben formades amb altures sorprenents d'entre 15 i 20 metres que ocupen gairebé la totalitat del seu àmbit, i tenen un valor ambiental, paisatgístic, faunístic i botànic excepcionals, pel magnífic estat de conservació, la seva raresa, amenaça, i geomorfologia, hàbitat natural d'Interès Prioritari per la Comunitat Europea de la Directiva 92/43/CEE, relativa a la conservació dels hàbitats naturals i de la fauna i flora silvestres, amb espècies autòctones amenaçades o en perill d'extinció a Catalunya pròpies de sorrals, dunes litorals i dunes continentals fixades amb pinedes, i connector ecològic entre espais de muntanya, zones humides i el litoral, tots ells d'especial protecció: les Basses d'en Coll, les dunes de la platja dins el Parc natural del Montgrí, Medes i el Baix Ter i el PEIN Muntanyes de Begur.

L'ajuntament ha aprovat, amb multitud d'il·legalitats i evident desviació de poder, la construcció de més de 1.800 habitatges de segona residència a més de 7 km de distància de Pals, després que el TSJC declarés nul el 2011 el primer intent d'urbanitzar aquesta zona, amb un augment de la superfície construïda de més de 220.000 m2 i la desaparició d'aquest hàbitat, en un municipi amb només 2.500 habitants en constant decreixement, actualment amb un 77% dels habitatges desocupats o de segona residència, i amb una gran crisi econòmica.

ALARMANT AUGMENT DE DEMANDA D'AIGUA

Pals passarà a tenir un increment anual de demanda d'aigua de més de 200.000 m3 d'un aqüífer sobre explotat, el sobre ús de la depuradora i abocament d'aigües al rec del Molí i el mar, l'augment de més de 2.000 tones de residus sòlids i ser el municipi de la Costa Brava amb més habitatges secundaris o buits de tota la Costa Brava, amb un 84% del total, comparant amb el 70% de Platja d'Aro o el 33% de Lloret de Mar i l'eliminació de llocs de treball i activitat econòmica amb la desaparició de dos càmpings.

L'ajuntament i la Generalitat han permès tales il·legals de milers d'arbres, també en boscos fora de l'àmbit, sense autorització de propietaris, o dins Xarxa Natura 2000, durant 3 anys, fins i tot durant l'estiu.

De les 24 zones dunars d'aquesta costa, només dos tenen un bon estat de conservació: les de la Platja de Pals i les de la part sud del Rec del Molí de l'Escala. El Pla Territorial de les Comarques de Girona defineix les pinedes sobre dunes de Rodors com un hàbitat "molt amenaçat" i "molt rar" a Catalunya i un eix conflictiu per a la connectivitat. És per tot això que la majoria de les persones que coneixen i estimen aquesta terra han decidit mobilitzar-se i impedir de diferents formes aquesta gran injustícia i la degradació que ja està comportant la tala de boscos i la posterior destrucció de les dunes, per la qual cosa s'ha constituït la plataforma Salvem la Platja de Pals.

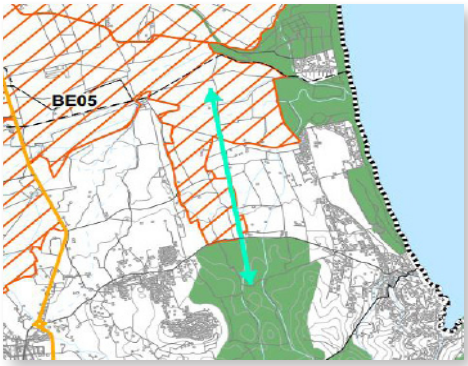

DEPANA

JUNTA DIRECTIVA

Presidenta
Marta Gumà Bondia

Vicepresident
José Antonio García Moreno

Secretària General
Francesc Espinal Trias

Tresorer
Lluís-Xavier Toldrà Bastida

Vocals
Marc Alonso Martínez
Clara Casabona Amat
Jordi Gimisó Conejero
Albert Molero Bejar
Montserrat Pérez Mora
Teresa Sabater Puig
Xavier Torrents Ludewig

L'Agró Negre - Número 34

Edita: **DEPANA**
C/ Sant Salvador 97
08024 Barcelona
Tel. 93 2104679 - Fax 93 2850426
www.depana.org

Consell de Redacció:
Toni Aparicio, Jordi Cebrián, Joan Cuyàs, Joan Maluquer, Albert Molero, Duaita Prats

Edició i maquetació: *Oriol Muntané*

Foto de portada: Delta de l'Ebre (*Oriol Muntané*)

La revista té una periodicitat quatrimestral, i un tiratge de 1200 exemplars que s'envien gratuïtament als socis de l'entitat, i a les principals institucions i ONGs.
La seva finalitat és l'educació ambiental i la difusió de les activitats que DEPANA porta a terme, i està oberta a les reflexions respectuoses de qualsevol persona implicada en la lluita per a la sostenibilitat.
La publicació no es fa responsable de les opinions dels seus col·laboradors.

Imprimeix: Impremta Gràfiques Robert en paper ecològic BIO-TOP

Dipòsit legal: B-48225-2009

COM SÓN DE DOLENTS ELS EEUU... I NOSALTRES?

La sortida dels Estats Units de l'Acord de París subscrit per 185 estats dins del Conveni marc sobre canvi climàtic de NNUU ha estat una decisió personal de l'actual President d'aquell país. Ja era un tema clar durant la campanya electoral, motiu pel qual tampoc no ha estat cap sorpresa. A això cal afegir les retallades que ha patit l'Agència Americana del Medi Ambient (acrònim en anglès EPA) i altres organismes ambientals. Tot plegat molt trist i una evident involució ambiental al món, atès que es dóna en una de les principals economies del planeta que, a més, és un dels principals contaminadors. Això ha generat un dels habituals incendis mediàtics de les xarxes socials i dels mitjans de comunicació convencionals. Tot plegat, un èxit del Sr. Trump i un fracàs per al planeta.

Dit això i lamentant-ho profundament, el tema és que tampoc podem estar gaire cofois en el paper de la Unió Europea en aquest afer. En realitat, el pretès baluard de la limitació de les emissions de CO^2 al món segueix oferint uns paràmetres preocupants d'increment i poc control de les mateixes. En el cas de casa nostra, els paràmetres són encara menys prometedors. En paral·lel segueix sense assumir-se el paper clau de la conservació de la natura en el control, mitigació i recuperació/adaptació dels efectes adversos del canvi climàtic. Per aquest motiu, en lloc de mirar-nos el melic i dir com són de dolents els EEUU, cal començar d'una vegada de forma urgent en les mesures de prevenció, mitigació i/o adaptació del canvi climàtic. De moment, el sector de la construcció torna a desfermar-se sense aturador i això no ajuda a millorar la nostra situació.

Fets i no paraules.

◆***La Junta Directiva de DEPANA***

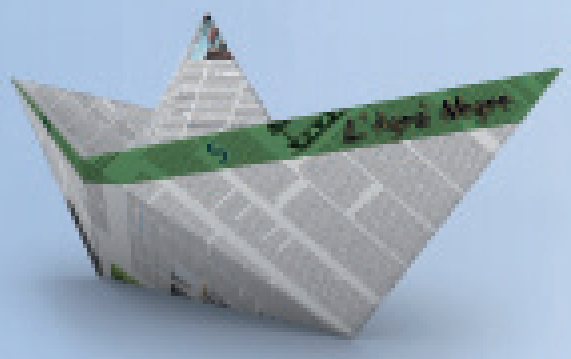

El Delta del Llobregat a Europa

DEPANA presenta una petició al Parlament Europeu sobre el Delta del Llobregat.

Com a molts altres espais naturals del nostre país, si encara es pot parlar del Delta del Llobregat, és gràcies a la cobertura de les directives de la Unió Europea. Les Directives d'Aus i d'Hàbitats van donar pas a la creació de la Xarxa Natura 2000, la xarxa d'espais protegits més gran del món. Per desgràcia, al Delta del Llobregat l'experiència de DEPANA és que aquestes directives s'han aplicat sota "mínims" i només de manera expeditiva, és a dir, solament la pressió exercida des d'instàncies europees enfront de les administracions arran de les denúncies, ha estat eficaç a l'hora d'aturar les agressions. Per això DEPANA considera fonamental mantenir aquesta pressió, i ha recorregut al Parlament Europeu, on els ciutadans poden presentar preguntes. La petició fa referència a una queixa presentada per DEPANA sobre l'incompliment de les directives per part de l'Administració que encara resta oberta.

Per aconseguir que des del Parlament Europeu i la Comissió Europea es pressioni a la Generalitat com a responsable últim, demanem la teva ajuda: signa l'adhesió i fes córrer la veu! ◆

Enllaç per registrar-se:
https://goo.gl/kxidSB

Enllaç amb instruccions:
https://goo.gl/OK8WKN

Enllaç per votar:
https://goo.gl/Vntckq

L'altre Delta, un projecte de ciència ciutadana

La Plataforma S.O.S. Delta del Llobregat, de la qual forma part DEPANA, ha llançat un noticiari d'ocells, cooperatiu.

Com sabeu, fa molts anys que promovem la protecció efectiva d'aquelles zones del Delta del Llobregat que, per criteris polítics i no científics, van quedar excloses de les reserves. És el que diem "l'Altre Delta", nom que també ha rebut el noticiari que S.O.S. Delta ha publicat ja durant 4 anys.

Aquest recull de biodiversitat s'ha obert encara més a la ciutadania que ara pot compartir les seves observacions a les xarxes, amb el hashtag #lAltreDelta i a la plataforma Natusfera (App disponible per Android).

Podeu pujar observacions de fauna, flora, fotos de paisatge, a condició que siguin fora dels espais protegits. Tota aquesta info. ens ajuda a defensar aquestes zones en les nostres al·legacions a les administracions i si s'escau, també davant dels tribunals. ◆

Més info: **https://goo.gl/Qc9ArS**
Enllaç a Natusfera: **https://goo.gl/ZLSjcV**

30 anys de la declaració de les Reserves del Delta del Llobregat

30 anys de la declaració de les Reserves del Delta del Llobregat
El passat dia 11 de maig José Antonio García, vicepresident de DEPANA, i Eva Yus, de S.O.S. Delta, van ser convidats pel col·lectiu d'escriptors Tintablava, al Prat de Llobregat. El motiu: la presentació de la xerrada-col·loqui: «Evolució i futur de la protecció del Delta: camins paral·lels i sendes ocultes en el recorregut de la protecció del Delta del Llobregat».

L'acte va coincidir amb la commemoració del 30è aniversari de la publicació del primer decret de protecció per al Delta del Llobregat (1987). Es va remarcar la lluita de molts anys, -d'entitats i ciutadania-, per la protecció del Delta que, tot i que ha augmentat significativament, encara està (un 30%) lluny d'on hauria d'estar, segons criteris científics validats per organitzacions internacionals, com BirdLife.

Es va presentar un recorregut històric de l'evolució del Delta, natural i agrícola, en el curs del darrer segle, en especial de les grans transformacions que ha patit, ja en democràcia i malgrat l'actual normativa ambiental. Malauradament, les entitats han hagut d'actuar sovint com a garants d'aquestes lleis, incomplides sistemàticament per l'Administració. Es va destacar també el paper de la Unió Europea en aquest sentit, que encara té una queixa oberta contra l'Estat Espanyol. Va acabar la presentació amb un raig d'esperança, ja que aquestes reivindicacions de major protecció podrien finalment fer-se realitat. ◆

José García, vicepresident de DEPANA i Eva Yus de SOS Delta, convidats en una xerrada del col·lectiu d'escriptors Tintablava
Foto: SOS Delta

La gavina corsa nia al port de Barcelona

L'any 2016 es va detectar al Port de Barcelona (al Moll de Ponent) la presència d'una colònia de gavina corsa amb 336 nius, en comparació als 146 de la desembocadura del Llobregat (a l'Illa del Molí).

La gavina corsa (Larus audouinii) és una espècie, endèmica de la Mediterrània, que recentment va arribar a estar en perill d'extinció i encara consta catalogada com a vulnerable. Durant dècades, més de la meitat del total de la població reproductora es localitzava únicament al Delta de l'Ebre, però des del 2009 va començar a nidificar a la desembocadura del Llobregat, amb un màxim de 663 parelles el 2012.

A partir del 2013 va experimentar una forta regressió, ocasionada principalment per les constants molèsties de pescadors furtius. Però aquell mateix any 69 parelles van criar en un espai obert, difícilment accesible a les persones, a la Zona Franca. Sembla ser que aquesta espècie està canviant la seva estratègia ecològica i selecciona indrets més segurs, com pot ser també el cas d'alguns ports, com els de Castelló i Tarragona.

Per tant, la colònia que s'ha format el 2016 provè d'una redistribució de la població de l'Illa del Molí. Malauradament, aquesta nova colònia és temporal, ja que ocupa un espai de la Zona Franca que properament serà urbanitzat.

Des de DEPANA exigirem compensacions per crear nous espais que garanteixin el futur de la colònia del Delta del Llobregat. És molt important que es consolidin noves colònies d'aquesta espècie lluny del Delta de l'Ebre per minimitzar el risc que comporta el fet de "tenir tots els ous en un mateix cove".

◆Raúl Bastida

Gavina corsa al delta del Llobregat
Foto Jordi Cebrian

Escola d'Olot guanyadora del concurs
Foto: Pota Verda

Una escola d'Olot guanya el concurs "APADRINA UN DOFI"

Amb l'objectiu de donar suport econòmic al projecte de foto identificació de dofins i balenes, l'associació CETACEA i DEPANA van promoure un concurs amb uns premis molt especials. Per participar calia fer una donació i, a la vegada, proposar un nom pel dofí cap d'olla gr10, reconeixible per les marques de la seva aleta dorsal. Un dels premis s'atorgava per sorteig (un viatge en vaixell per a 2 persones per albirar cetacis a la costa catalana). D'altra banda, el Grup d'Acció Marina va triar, d'entre els noms proposats, el més adient. Els guanyadors van ser els alumnes de la "Tribu dels dofins", de l'Escola Pia d'Olot, que havien proposat Med; per dos motius: per ser les 3 primeres lletres de Mediterrani, i les 3 últimes del nom d'un company de curs, que ja no és a l'escola, però al qual estimen molt: en Mohammed. Dimecres 3 de maig, el nostre company Lluís va fer entrega del pòster amb la foto del Med. La mainada estava molt contenta i esvalotada ja que, a banda d'apadrinar el Med, la mateixa tarda també van rebre la visita d'un equip de gravació del programa InfoK de TV3. Enregistraren l'atorgament del premi en presència de les 2 classes del curs. En aquest informatiu infantil el protagonisme el té la quitxalla, i per aquest motiu els nens i nenes van ser entrevistats parlant sobre aquests mamífers marins, tot explicant les anècdotes de la seva participació en el concurs.

◆Pota Verda

ÀUSTRIA I SUÏSSA LIMITEN LA CAÇA

LA CACERA ESPORTIVA A DEBAT

En aquest número de l'Agró Negre estrenem una nova secció que hem batejat com Agró Verd, on volem oferir un espai a les bones notícies en medi ambient, un àmbit on malauradament solen dominar les dolentes. I ho encetem parlant de la cacera esportiva i el debat que genera, tot fent referència a dues iniciatives de Centre Europa.

El passat mes de gener una notícia va colpir la societat catalana: la mort de dos agents rurals pels trets d'un jove caçador de Terrassa, a la població d'Aspa. La commoció va ser especialment sentida, a part de, com és natural, dins del sector dels agents rurals, també per les entitats ecologistes, com DEPANA. El caçador, que podia haver estat sorprès caçant sense els permisos pertinents, va reaccionar de manera impulsiva i violenta, disparant a boca de canó contra els malaurats agents, que no van tenir temps de defensar-se.

La caça se situa en un debat permanent. Dues dades prou esfereïdores. Allà on es permet la cacera i també on abunda la caça furtiva, les poblacions d'ocells han disminuït en un 53% i les de mamíferes de manera encara més brutal; fins a un 82%. Segons un grup d'ecòlegs, a escala internacional, en un estudi publicat a la revista Science, d'unes 250 espècies de mamífers ha estat la cacera qui ha acabat amb prop del 90% de les seves poblacions, en les darreres cinc dècades.

Dins del sector ambientalista, la cacera no s'ha vist mai amb bons ulls, no només per qüestions ambientals, també ètiques. Però el grau d'acceptació per part de la societat també ha anat minvant amb els anys. Mentre en l'àmbit de l'empresariat, les noves fortunes i la política, la cacera continua tenint força adeptes i inclús ha pogut incrementar la seva importància perquè ha esdevingut un aparador de cert prestigi o influència, a la població en general cada cop li costa més acceptar una activitat de lleure que es basa en el patiment, la persecució i l'execució d'animals salvatges.

Però si a casa nostra aquest sentiment és encara massa feble per tenir força per canviar les tendències, en altres països com Suïssa o Àustria, trobem exemples prou explícits de com aquesta pràctica ancestral va quedant superada amb el pas del temps. Us parlem de dos casos ben encoratjadors.

El primer el situem a Àustria. La població es preguntava si matar animals pel plaer de matar o per aconseguir trofeus de cacera són raons prou correctes i moralment acceptables per a tolerar aquesta activitat en una societat moderna. I es va arribar a la conclusió que la majoria de la gent rebutjava de manera ferma aquestes pràctiques.

●●● "És un plaer passejar per la riba del llac i comprovar que els ocells aquàtics no fugen quan t'apropes. El soroll de les escopetes ja és només un mal record del passat."

L'EXEMPLE AUSTRÍAC

Als esponerosos boscos al voltant de la ciutat de Viena, coneguts com a Lainzer Tiergarten, que des del segle XVIII servien de vedat imperial, aquesta activitat de cacera pot haver arribat a la seva fi per sempre més. Era allà on l'emperador Francesc Ferran d'Àustria, -que es vanagloriava d'haver matat més de 300 mil animals al llarg de la seva luxosa existència-, compartia eixelebrades jornades de cacera amb els seus privilegiats convidats i on fins fa ben poc aquestes batudes de cérvols, cabirols, senglars o faisans eren reservades a empresaris rics i polítics influents.

Avui, la població austríaca, horroritzada amb les imatges d'aquestes caceres per a milionaris, amb l'amuntegament d'animals abatuts, ha dit prou, i esperonada per diverses organitzacions ecologistes i animalistes de tot el país, ha aconseguit que aquest any 2017 ja no es pugui dur a terme cap jornada de caça en aquest espai de l'entorn de la capital. Només els agents forestals podran intervenir en cas d'animals malalts o de perjudicis als cultius.

A Suïssa, un país molt acostumat a les consultes, es va decidir en referèndum, ja l'any 1974, prohibir la cacera al Cantó de Ginebra i ara els seus habitants poden gaudir d'una fauna que ja gairebé ha perdut la por a l'ésser humà. Els resultats d'aquesta decisió han estat espectaculars, amb un increment de fins a 300 mil aus al llac Léman i a les ribes del Roine. És un plaer passejar per la riba del llac i comprovar que els ocells aquàtics no fugen quan t'apropes. El soroll de les escopetes ja és un mal record del passat. Aquesta prohibició ha comportat un augment destacable de la biodiversitat. En els darrers anys s'espera l'assentament del llop i inclús del linx boreal als boscos d'aquest cantó, una possibilitat inimaginable amb presència de caçadors. I la preocupació, expressada pels camperols, què la prohibició de la cacera esportiva provocaria danys elevats als cultius, ha quedat desmentida pels fets.

També Romania ha decidit imposar certes limitacions a la cacera, tot reduint dràsticament la concessió de quotes per a la caça de grans mamífers, com ara óssos, llops, linxs o gats fers. L'èxit d'aquesta mesura raurà en l'habilitat del Govern romanès en minimitzar els danys que aquests animals puguin causar als ramats i els cultius.

◆ Experiència a Àustria i Suïssa.
Font: Carolina Waggershauser

Estela Illa i Bachs

"El canvi climàtic és segur que ja afecta determinades espècies. Cal entendre que el canvi d'usos afegit al canvi climàtic és el que produeix el canvi global. Un canvi d'ús es percep aviat en la vegetació, en tenim exemples a tot el Pirineu"

El fort xaloc primaveral empeny avui el rompent de les onades a la platja d'Ocata, i de l'ampli finestral del sobreàtic contemplem, com un espectacle, un mar gris i desert. Des del petit despatx de l'Estela, Sant Mateu i els turons maresmencs només s'entreveuen, entre boires, amb un inusual toc pirinenc.

- Estela, si us plau; tu mateixa.
- Vinc dels temps, potser massa idealistes, dels monitors i voluntaris ambientals de DPN, de les escoles de Natura, també vaig ser de la Junta, membre fundadora del Grup d'Activitats i del Consell de Redacció de l'Agró Negre en la primera etapa. M'agrada saber i comprovar que la nostra Entitat intenta continuar en aquesta línia, però em sap greu no ser més "activista". Tot i que no he estat mai persona "d'acció directa", ara trobo a faltar les èpoques de les trobades divulgatives, del contacte amb els socis, les reunions setmanals al local...

-Però a les sortides hi participes sovint,
- Sí i algunes certament especials, entre d'altres de bon recordar, com la del dia que vaig conèixer en **Romà Rigol** i ens va fer descobrir els Bufadors de Beví. Ell ha estat sempre un referent per a mi.

- I amic de molts, en Romà.
- Sí, sí, i el seu un model de com cal observar les plantes i la Natura. Ara sóc Professora Associada de Botànica a la UB, segueixo estudiant i fent recerca d'Ecologia de la Vegetació, mitjançant treballs científics que integren diverses disciplines.

La vegetació de les congesteres

- i ara és la teva recerca.
- Sí, tinc entre mans alguns treballs relacionats amb la vegetació de les congesteres, molt sensible al canvi climàtic, també de l'emmatament per sobre el límit superior del bosc i dels canvis en la vegetació, que es poden relacionar per un igual amb el canvi climàtic o amb el canvi d'usos del sòl.

- i la teva tesi doctoral?
- Sí, finalment!. "Estructura funcional de la vegetació alpina dels Pirineus". Resposta de les comunitats als factors ambientals i als efectes del Canvi Global. La vaig llegir fa poc; me la va dirigir un mestre per recordar; **J.Mª Ninot**, amb **Empar Carrillo**, la seva dona.

- Estela, com penses que evolucionarà la flora del Pirineu?
- Hi treballem en això. El Canvi Climàtic és segur que ja afecta determinades espècies. Hi ha evidències. Cal entendre que el Canvi d'Usos afegit al Canvi Climàtic és el que produeix el Canvi Global. És important entendre-ho bé. Un canvi d'ús es percep aviat en la vegetació, en tenim exemples a tot el Pirineu, amb l'abandonament dels pasturatges, però hi ha interaccions subtils que cal estudiar de forma curosa i metòdica. És un tema apassionant. El Montseny culminant també pot ser un bon exemple: disminució de la pressió del pasturatge i progressiva implantació de la fageda, en detriment del matollar culminant de ginebró.

- i "la teva" planta és?
- La salenca nana, -Salix herbacea-, un arbustet menut, que viu a l'alta muntanya en zones amb innivació prolongada, però que és molt resistent als canvis; i tinc també una especial predilecció pel gènere Carex.

A la sala del davant, en **Bernat**, ja amb set anys!! i els dos menuts bessons, juguen entretinguts amb la **Mercè**, que els ha llegit contes. El temps ens ha passat sense notar-ho i els temes de conversa semblen inacabables. L'Estela em parla de bonics records d'infantesa, de la granja amb bestiar de la seva família on es va iniciar en l'interès pels animals i la Natura, de projectes duts a terme...

●●● *"Es llegeixen tesis de nivell molt alt, però del tot desconnectades de l'entorn natural. És una llàstima i un contrasentit".*

La salenca herbàcia Salix herbacea. Foto Jordi Cebrian

Estela al Coll de Creussans (Andorra) amb alumnes de la UB, fent estudis de vegetació a una congestera

- O sigui que anaves per Veterinària!.
- M'agradaria poder dir que sóc del tot naturalista, però afirmar avui això, als professionals de la Biologia, de les Ciències de la Natura, ens és cada cop més difícil, per l'extrema especialització del treball científic, que genera departaments tancats, incomunicats, aïllats. Si existís el títol de "Biòloga d'ampli espectre" jo m'hi apuntaria... i amb un toc d'Humanisme, encara millor. Sóc, o intento ser, optimista de mena i no m'agrada queixar-me de tantes i tantes coses que tots sabem que no van bé, que veiem i coneixem. Procuro, modestament, fer alguna cosa; crec en els petits gestos, en els petits bons exemples mediambientals, en la coherència entre pensar i actuar... m'ha fet il·lusió poder participar en la redacció de vàries guies editades per la Diputació de Girona, en la secció de patrimoni natural: Baix Fluvià, Alberes, Cap de Creus..., fa unes setmanes, a la llibreria Quera la vaig veure a l'aparador. Una bona sorpresa!

El Cap de Creus i la perdiu blanca

- i el paisatge més estimat?
- En tinc alguns, però el del Cap de Creus sempre m'ha omplert molt; fa poc he estat amb la família al Port de la Selva i una vivència naturalista especial recent va ser trobar, a una raconada de la riera de Garbet, a la costa de l'Albera, dos petits pteridòfits junts: la selaginel·la i la menuda falguera Anogramma leptophylla. Després he vist que ja hi eren citades, però em va fer il·lusió trobar-les.

- i un llibre?
- Doncs sí: quan tenia 15 o 16 anys em va agradar molt llegir a Durrell, tot i que llavors em va avorrir una mica pel fet de ser tan descriptiu. Fa pocs anys el vaig tornar a llegir i el vaig trobar fantàstic, no se'm va fer gens pesat!

- i un ocell?
- Claríssim: aquells que els meus fills, -molt petits encara-, saben distingir: pot ser una cuereta, una merla, una garsa... però tinc una història particular amb la perdiu blanca. T'ho explico: tants anys que fa que mostrejo congesteres i ambients que li són molt favorables, on he vist excrements, plomes i l'he sentida, no l'he vista mai!!!. i ha arribat un punt en què trobo més "meritori" el fet de no haver-la vist!.

> ●●● *"Si existís el títol de "Biòloga d'ampli espectre" jo m'hi apuntaria, i amb un toc d'humanisme, encara millor"*

- i algun suggeriment?
- Que els que s'interessen per això que en diem Ciències Naturals, tinguin també nocions de llatí i de grec... és una llàstima que no s'interpretin bé els termes científics i que de la nomenclatura binomial, -aquell invent tan pràctic de Linné-, se'ns escapin tantes coses interessants. A la Universitat hauria d'haver-hi una assignatura de llatí i grec!

- Pero Estela, hi ha científics "de bata blanca i laboratori" sense cap compromís mediambiental!!.
- Lamentablement sí; més dels que pugui semblar. Es llegeixen tesis de nivell molt alt, però del tot desconnectades de l'entorn natural. És una llàstima i un contrasentit. Però sí que hi ha tècnics de medi ambient molt motivats, que fan una feina molt valuosa. Tant de bo els seus caps polítics també ho fessin.

- Calen nous mètodes per defensar la Natura i el Patrimoni Natural?
- Amb l'Albert creiem en la validesa de l'educació ambiental iniciada a Primària; els nostres tres fills encara són molt petits, però van sovint d'excursió i s'ho passen bé, perquè mirem fer-ho amb amics que tenen fills menuts i als quals intentem també motivar per la Natura. Procurem fugir d'una massificació del medi natural que és pur consumisme; és alarmant!. Però la bona comunicació i difusió és una assignatura pendent a DPN, sí,sí.

Hem parlat del Carpobrotus a la Costa Brava, de les espècies invasores; control, sí, però pretendre eliminar-les sembla utòpic; el seu fill Bernat està ben senyalat de punxes de figuera de moro a l'esquena.

- El treball de camp és el que més agrada, però desprès cal acabar la feina a casa i llavors queda la feina "de la casa" i aquesta sí que mai s'acaba...

- I per millorar el medi ambient?
- Reducció de residus, d'embolcalls i d'envasos d'un sol ús, consum de productes de proximitat..., prou ho sabem, però sempre hi ha prop de nosaltres algú que no hi pensa i cal trobar el moment, -amb discreció-, per fer-li ho saber.

.-I com diu **Pere Casaldàliga**: "És tard, però és la nostra hora. És tard, però és tot el temps que tenim a la mà per fer el futur. És tard, però som nosaltres aquesta hora tardana. És tard, però és matinada si insistim una mica".

Moltíssimes gràcies Estela.

◆ **Joan Cuyàs Robinson**

L'OBSERVACIÓ SOSTENIBLE DE FAUNA

El turisme de caça fotogràfica i/o d'observació de fauna té ja alguns decennis de tradició, sobretot en el món anglosaxó i en destins més o menys exòtics, en el seu moment. Els beneficis econòmics, traduïts en divises i en llocs de treball, es consideren clau per garantir a mig i llarg termini la pervivència dels espais naturals protegits i la gestió de conservació més o menys efectiva, sobretot cara a la gran fauna i, encara més, les espècies amenaçades. Malgrat que darrerament, amb el boom demogràfic i certs projectes d'infraestructures, alguns espais i espècies emblemàtiques es puguin veure amenaçats, està clar que sense aquest turisme de natura la situació de molts dels grans parcs naturals del tercer món es trobarien ara mateix en una situació molt pitjor que l'actual.

Darrerament s'ha posat en qüestió els perjudicis que causa el turisme d'observació i caça fotogràfica a l'Estat Espanyol, sobretot en relació a determinades espècies amenaçades com el llop ibèric i el linx, entre d'altres. En síntesi, els arguments detractors venen a dir que els promotors d'aquest turisme exploten un recurs protegit, de tots, de forma sovint poc respectuosa i que utilitza terrenys públics o bé privats sense deixar gairebé beneficis sobre els propietaris i la col·lectivitat. Encara més, l'activitat promoguda en sí no només no afavoriria la conservació de les espècies emblemàtiques (i les altres que les acompanyen) sinó que en alguns casos seria clarament perjudicial, tal i com han denunciat diverses persones i organitzacions en alguns articles, publicats majoritàriament a la revista *Quercus*. Encara que aquestes crítiques no englobin la totalitat del sector de turisme *voyeur* de fauna (si se'm permet la llicència), si que d'alguna manera n'afecten la imatge global i qüestionen el seu paper dins del món de la conservació. Ja se sap que, en aquesta vida, o ets part del problema o formes part de la solució, però les dues coses alhora més aviat no.

Darrerament s'ha posat en qüestió els perjudicis que causa el turisme d'observació i caça fotogràfica a l'Estat Espanyol (..) de forma sovint poc respectuosa i que utilitza terrenys públics o bé privats sense deixar gairebé beneficis sobre els propietaris i la col·lectivitat.

Tanmateix, el que volem exposar ací és un exemple radicalment diferent de turisme fotogràfic de natura, promogut a més per un soci de dilatada trajectòria dins Depana, per bé que aquests fets no hagin tingut cap influència a l'hora de triar i valorar l'experiència que exposem a continuació.

Photologistics es crea el 2009 de la mà d'en Roger Sanmartí i en Carles Santana i s'orienta vers la fotografia de fauna en la natura. Actualment disposen d'una setantena de hides —tots ells construïts per en Roger—, a tota la península ibèrica i compten, lògicament, amb una xarxa de col·laboradors per tal de gestionarlos. La pràctica totalitat dels hides està orientat a la caça fotogràfica d'espècies d'aus com ara els sisons, el gaig blau, el tòrlit, l'abellerol, l'àliga cuabarrada, la merla blava o la tòrtora comuna, entre d'altres. A banda d'una gestió curosa dels clients, pel que fa als horaris d'entrada i sortida dels hides i el seu capteniment, es realitza una petita tasca d'arranjament i millora dels hàbitats de les espècies emblemàtiques (amb beneficis per a moltes altres) i també un "patrullatge" amb vehicle, no

El sisó i el trencalòs, dues espècies emblemàtiques dels nostres hàbitats que es poden observar a curta distància des dels hides. (fotos: Oriol Muntané.)

Visió des de l'"hide"de Photo-Logistics d'ocells carronyaires a la Terreta (foto: Oriol Muntané).

invasiu per als ocells, però si molt efectiu per detectar la presència, ubicació i, indirectament, tenir un "cens" aproximats de les espècies més preuades. Aquestes rondes amb vehicle, realitzades sobretot en indrets amb gran concentració de hides com és el secà de Bellmunt, són altament efectives per detectar eventuals furtius, pràctiques agrícoles inadequades i també per informar i sensibilitzar la pagesia que és, en definitiva, la gestora de la totalitat dels espais rurals on hi ha els ocells i els hides.

D'altra banda Photologistics paga un 10% de la facturació dels hides als propietaris del terreny en què s'ubiquen, de manera que es genera una visió positiva del fet de tenir espècies d'aus interessants en el propi terreny i de la pròpia activitat de caça fotogràfica, a banda de compensar merescudament a la propietat pel benefici extret, directa o indirectament, en els seus dominis.

Un exemple dels efectes positius, i alhora de la compatibilitat entre aquest tipus d'activitat d'observació de fauna i la conservació, és l'augment de 2 a 10/12 parelles de gaig blau al secà de Bellmunt, entre el 2011 i el 2016. O bé l'assoliment d'altres fites com ara el manteniment d'unes 2ha de matollar en una zona rupícola prop de Torà, per al manteniment d'espècies com la merla blava, el còlit ros o la merla roquera. O bé l'alimentació suplementària que es realitza a una parella d'àligues cuabarrades als Arribes del Duero, durant els mesos hivernals, degut als problemes detectats per manca de recursos i el risc de mort en el moment de la dispersió dels juvenils…

Pel que fa als efectes econòmics indirectes, Photologistics calcula que durant el 2016 es van produir unes 200 pernoctacions en fondes i cases rurals per part dels seus clients, fet altament beneficiós atès l'escàs interès turístic de la majoria de zones a on s'emplaçen el gruix dels hides de l'empresa, de manera que el benefici social que aporten és especialment rellevant.

Photologistics calcula que durant el 2016 es van produir unes 200 pernoctacions en fondes i cases rurals per part dels seus clients, fet altament beneficiós atès l'escàs interès turístic de la majoria de zones a on s'emplaçen el gruix dels hides de l'empresa.

Darrerament en Roger em comentava la idea de comprar els drets de plantació per deixar clarianes de 5 x 5 m (25m2) dins de la zona cerealística de Bellmunt-Almenara, per tal de que els sisons mascles disposin d'indrets on fer la parada nupcial, atès que cada vegada hi ha menys guarets als espais centrals d'aquest espai del PEIN, a on tradicionalment hi havia hagut més sisons…

Totes aquestes activitats, molt més enllà de ser una font de negoci, que també, són bones pràctiques de conservació que alhora estalvien recursos públics en forma de vigilància dels espais protegits (tot sembla indicar que, coneixedors de l'actiu de l'empresa, els agents rurals patrullen menys la zona), beneficien econòmicament les zones afectades i que inclouen i impliquen la població local.

Com explicava en Roger, un dia que un pagès, a un bar de Mongai, li etzibà: "Com ho puc fer per tenir sisons al meu camp"?, se li van aigualir els ulls i va pensar amb força interior: Ha valgut la pena tot l'esforç dels darrers 8 anys!

Joan Maluquer

EL PLA DE CONQUES DEL RIU EBRE

L'EBRE I EL SEU DELTA AMENAÇATATS

Ja fa anys que sentim a parlar de Plans hidrològics, plans de conques sobre el riu Ebre unides a la idea de transvasaments. El cert és que la lluita social continua, encapçalada per la Plataforma en Defensa de les Terres de Ebre, i els plans hidrològics van mutant i polint-se amb una única idea: explotar al màxim els recursos naturals del riu, sense acceptar qualsevol ús que no sigui el derivat de l'activitat humana intensiva. El darrer instrument adreçat aquesta fi és el Pla de conca del riu Ebre aprovat pel Govern espanyol mitjançant el Reial Decret 1/2016. Aquest darrers acte administratiu és objecte d'un recurs contenciós administratiu davant del Tribunal Suprem, de forma conjunta entre 17 ajuntaments de les Terres de l'Ebre, dues entitats locals descentralitzades, 2 consells comarcals, La Plataforma i DEPANA. Aquest plet conjunt entre diferents administracions i col·lectius amb sensibilitats diverses, no fa sinó subratllar la transversalitat de la defensa dels valors naturals de les Terres de l'Ebre i especialment, el seu Delta.

Aquest recurs no és gens fàcil, atès que els diferents defectes de planificació que havia engendrat l'Estat s'han anat millorant en cada versió. D'aquesta forma el Pla del 2016 té menys errades que el de 2014. A més, la pressió de la Comissió de la UE ha deixat poc marge a l'Estat per no complir les seves directrius. El problema rau en que ara és compleixen nominalment les instruccions rebudes, però baixant als fets, poca virtualitat tenen i tindran. A continuació expliquem els principals elements destacables d'aquest Pla i els motius de la seva impugnació de la qual encara ara no tenim cap veredicte. A risc de ser poc precisos (tenint en compte que parlem d'afers jurídics), intentarem condensar en poques pàgines els principals arguments:

1. Els plans hidrològics són l'instrument de gestió dels recursos hídrics a les conques per assolir els objectius de la planificació d'aigües. Segons la legislació d'aigües espanyola, aquesta tindrà per objectius la gestió de l'aigua, aconseguir el bon estat i l'adequada protecció del domini públic hidràulic i de les aigües, la satisfacció de les demandes i l'equilibri i harmonització del desenvolupament regional i sectorial. Aquests no són plenament coincidents amb els que recull la Directiva marc d'aigües (Dir. 2000/60/CE, art. 1):

-Prevenir tot deteriorament addicional i protegir i millorar l'estat dels ecosistemes aquàtics i, pel que fa a les seves necessitats d'aigua, dels ecosistemes terrestres i zones humides directament dependents dels ecosistemes aquàtics;

- Promoure un ús sostenible de l'aigua basat en la protecció a llarg termini dels recursos hídrics disponibles;

- Donar major protecció i millorar del medi aquàtic, entre altres formes mitjançant la interrupció o la supressió gradual dels abocaments, les emissions i les pèrdues de substàncies perilloses prioritàries;

2. El principal efecte del RD 1/2016, és la fixació d'un cabal ecològic pel riu d'entre 80 i 155 m3 / seg en el Baix Ebre. És a dir, a la part final del riu Ebre fins arribar al Delta de l'Ebre i la seva desembocadura. Cal considerar aquestes xifres com plenament insuficients per garantir que els ecosistemes del Delta de l'Ebre puguin mantenir la seva funcionalitat íntegra, a més de la pròpia estabilitat física del Delta i les activitats humanes associades al medi. Aquesta proposta atempta greument contra els mateixos principis que en teoria haurien de presidir les actuacions derivades de la Llei 10/2001, de 5 de Juliol (Llei del PHN), i, en concret, els principis de sostenibilitat, aprofitament racional , equilibrat i equitatiu que permetin garantir a llarg termini la disponibilitat del recurs (art.2 Text refós de la Llei d'Aigües).

3. Les "Disposicions normatives sobre el Pla Hidrològic de la conca hidrogràfica de l'Ebre (apèndix 8-3 de l'Annex XII)" sostenen un quadre amb uns mínims de cabal per al Delta de l'Ebre sensiblement superiors als del Pla derogat de 2014, que oscil·len entre els 80m3 / seg (5 mesos) i els 150 m3 / seg (només per a febrer i març). En lletra petita s'inclou que "aquest cabal s'incrementa amb dues crescudes puntuals de 1.000-1.500 m3 / seg, per renaturalitzar el règim de cabals i especialment per a la reducció de la invasió de macròfits". No es diu res de quan, com i qui prendrà aquesta mesura o si només és una possibilitat.

Sobre cabals ecològics, l'art. 13 d'aquest annex XII diu:
«2. Aquests cabals de continuïtat es proposen a efectes merament informatius, no afecten els drets atorgats anteriorment a la data d'aprovació del Reial Decret 129/2014 "

De la mateixa manera que l'art. 14:
«1. S'entén que es compleix amb el règim de cabals que estableix l'apèndix 6 quan els cabals mínims registrats són iguals o superiors en un 90% del temps, el control s'ha de fer d'acord amb el que preveu l'article 12. "

I l'article 12 recull:
«1. El règim de cabals ecològics definit a l'apèndix 6 es controlarà per la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre mitjançant el seguiment continuat del registre del cabal circulant en les corresponents estacions d'aforament que, dins de cada massa d'aigua afectada, s'identifiquen en el citat apèndix.

2. Els cabals ecològics en punts aigües amunt i avall d'aquestes estacions estaran al que defineixin estudis específics d'acord amb la Instrucció de planificació hidrològica, no veient-se compromesos pels cabals ecològics definits a l'apèndix 6. "

Tots aquests textos mostren l'Annex 6.3 com un règim de cabals a precari farcits d'excepcions per poder disminuir-se a criteri de l'organisme de conca (la CHE) mitjançant uns processos poc objectius que poden incloure la concertació amb els usuaris. Queda clar que de cap manera cap cabal ambiental comprometrà les concessions d'aigua atorgades amb anterioritat: nul·la possibilitat de revisió de les concessions antigues…

4. Tal com diu el PIPDE (Pla Integral de Protecció del Delta de l'Ebre) quan parla de la falca salina la intrusió fluvial de l'aigua de mar mitjançant una falca salina per sota de la dolça depèn en gran mesura del règim de cabals, a més de la morfologia de la llera. Segons diferents autors la falca salina no penetra a l'estuari amb cabals superiors a 350- 400 m3 / s, i amb cabals menors arriba diverses posicions que no depenen linealment del cabal del riu, arribant fins a Amposta amb cabals inferiors a 150-100 m3 / s. A la falca salina, les aigües eutròfiques, amb excés d'algues, produeixen efectes d'anòxia en el fons, el que provoca l'asfíxia de la fauna. El problema no és la presència de la falca salina, que és un fenomen natural, sinó la seva major permanència i la seva aparició en mesos diferents en haver-se modificat el patró natural canviant a major salinitat a l'hivern i menor a l'estiu a les zones inundades." Per aquest motiu la Comissió de Sostenibilitat de les Terres de l'Ebre va proposar el següent quadre de cabals ja al 2008:

m3/s	Any SEC	Any MITJÀ	Any HUMIT
OCT	87,20	119,30	207,40
NOV	135,50	202,40	317,20
DIC	247,60	359,40	448,70
ENE	284,60	387,60	467,70
FEB	326,90	436,50	511,40
MAR	275,60	360,40	525,60
ABR	336,40	427,60	568,60
MAY	395,60	500,00	622,70
JUN	251,80	342,30	453,00
JUL	167,40	198,00	253,70
AGO	116,20	149,80	186,60
SEP	102,70	135,00	210,30

Per garantir la funcionalitat de l'ecosistema del Delta és prou palès que la regulació impugnada resulta del tot insuficient. Cal tenir clara quina és la tendència dels cabals a Tortosa:

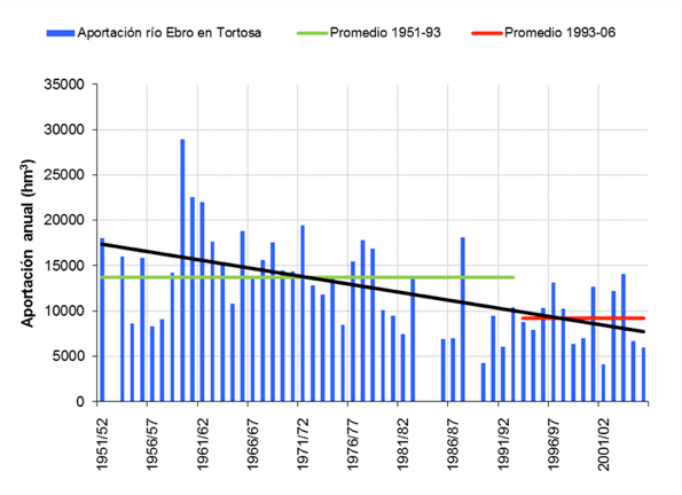

5. A l'alteració del règim hidrològic natural, cal afegir la reducció de les aportacions d'aigua a la secció final del riu en les condicions actuals. Tal com es reflecteix a l'estació de mesurament del riu Ebre a Tortosa, l'ús consuntiu de l'aigua està provocant una reducció progressiva dels fluxos que arriben a l'estuari i al mar. En el període 1951-93 el valor mitjà de la contribució va ser de 13718 hm3, mentre que en el període 1993-06 la mitjana va ser de 9.179 hm3 (reducció en mitjana del 33%). Això dóna peu a aquest gràfic:

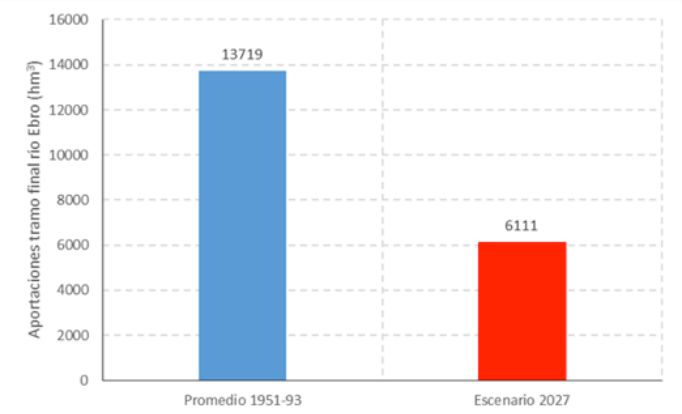

Que té una explicació pel marcat increment de regadius:

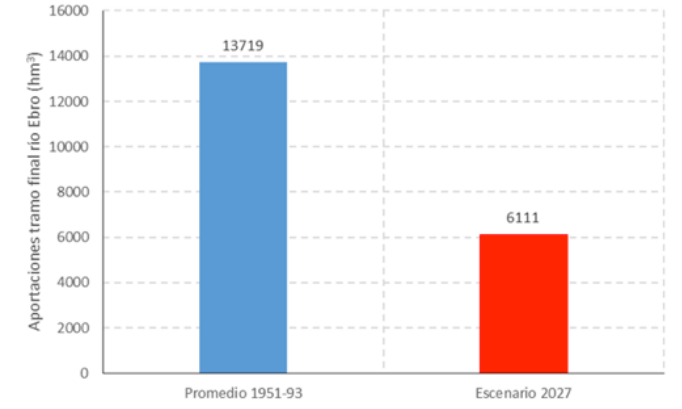

A més, les noves infraestructures reguladores incloses al PHE16 es poden sintetitzar en 33 noves preses, 7 accions de recuperació de preses existents i 7 accions relacionades amb la regulació en desviament (assuts i basses d'emmagatzematge).

Aquest és el gràfic d'increment de grans preses:

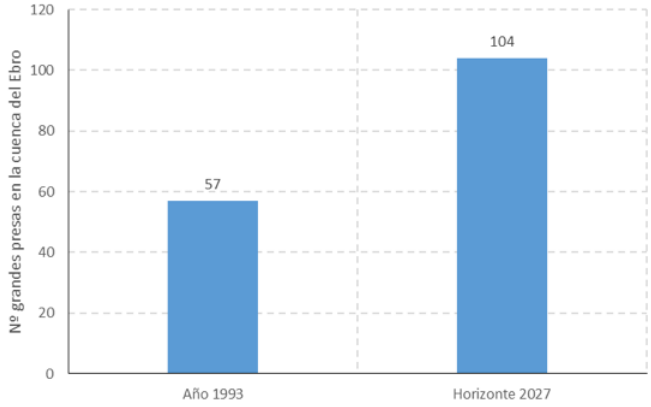

6. Tota aquesta argumentació implica que en el millor dels casos caldria fer un estudi acurat de les diverses alternatives que comporta la definició d'un cabal tan baix per permetre altres usos agressius amb el medi, sense revertir els abusos que actualment perpetren moltes concessions antigues i, a sobre, obrir la porta a nous regadius. La realitat és que s'ha donat resposta a les demandes per avançat sense tenir clar que el recurs estigui disponible i, el que és pitjor, sense integrar els danys col·laterals en el medi que després seran els que garanteixin precisament aquesta disponibilitat. Aquest últim punt, per a nosaltres inclou les noves transferències. Aquestes només serien admissibles com a ultima ratio i quan no hi haguessin més alternatives, i sempre garantint la conservació dels ecosistemes deltaics. Això inclou també l'alternativa zero, és a dir, no executar cap tipus de transferència.

7. Tractant-se d'un espai natural de les més rellevants de tota la Mediterrània, el seu estat de conservació i la seva importància ecològica són evidents. Insistim en que cal recordar que és un dels pocs sistemes costaners naturals que ocupen plenament funcions en el nostre territori i que compleix tots i cadascun dels requisits que es podrien exigir a un espai per considerar-lo especialment digne de ser preservat, tant per la seva increïble riquesa biològica com per la seva enorme importància ecològica. Per aquest motiu, el principi de precaució és un axioma en qualsevol tipus d'ús dels seus recursos.

8. El text refós de la Llei d'aigües prescriu que :

A. No es poden dur a terme les accions derivades de la Llei que violin els principis de solidaritat, sostenibilitat i racionalitat econòmica.

B. La transferència és una última solució a altres elements de gestió abans d'optimitzar-los.

C. Les transferències de l'Ebre no són viables si no hi ha condicions prèvies.

En aquesta línia, la disp. Add. 11 de la Llei del PHN del 2000 establia unes mesures rígides de precaució lligades al PIPDE. Es podien resumir en què fins que no es garantís el règim hídric que permetés el desenvolupament de les funcions ecològiques del riu, el Delta i l'ecosistema marí pròxim, les previsions d'aquest Reial decret no s'ajustarien a Dret perquè impedirien la funcionalitat a llarg termini dels ecosistemes de la zona humida. Aquest és el fonament per a l'anul·lació de l'acte administratiu en la mesura que defineix un cabal mínim que no garanteix aquests extrems.

A més, hi ha un element formal rellevant que es desprèn d'aquest article d'una norma amb rang de llei: és el PIPDE el que defineix els cabals i aquests s'incorporen al Pla hidrològic de conca. No hi pot haver cap desajust entre les dades de l'un i l'altre. Precisament per sostreure aquest debat a un plantejament maniqueu de demandes d'aigües versus cabal ambiental al llarg de la conca, es tractava de fer un debat tècnic en el si d'un instrument tècnic com és el PIPDE. És el Pla Integral què ha de proposar i el Reial decret ha d'assumir "mitjançant successives revisions".

La solució presa en el cas d'actuacions esdevé il·legal per infracció de la Llei marc espanyola en aquest lloc i per contradir una norma de rang superior.

Aquesta és la síntesis dels motius de legalitat que ens semblen necessaris plantejar als tribunals per intentar anul·lar una previsió normativa que pot resulta altament perjudicial per al Delta de l'Ebre.

Lluís-Xavier Toldrà
Advocat

Joandomènec Ros

"Allò que un s'estima ho defensa i ho protegeix"

Per **Joan Cuyàs Robinson**

He rellegit i consultat molts cops l'enciclopèdic "Llibre de les Medes" (1984), illes que ja els anys de la meva infantesa vaig conèixer i em van atraure fortament i on vaig experimentar el primer contacte amb una Natura i uns paisatges que des de llavors he estimat sempre. Avui, el qui va ser principal coordinador de l'obra i va esdevenir desprès catedràtic d'Ecologia a la UB, -en ***Joandomènec Ros****-, molt amablement, m'ha dedicat bona part d'un matí feiner ple de compromisos, per parlar-me de Ciència, comunicar-me reflexions i experiències i generar una conversa distesa, amarada del seu saber. A les Medes ha fet recerca en Biologia i Ecologia marina i les seves aportacions a la divulgació del coneixement científic i de l'Ecologia en general han sigut i són molt importants. De bon principi, com a membre de la* ***Institució Catalana d'Història Natural*** *i més tard com a* ***President de l'IEC****, i del* ***Consell de Protecció de la Natura*** *és un d'aquells valuosos "no socis", que des de l'etapa fundacional de la nostra entitat hem tingut i tenim sempre a prop; per disponibilitat i per sintonia amb els objectius de* ***DEPANA****. Del darrer títol de la seva extensa llista de publicacions:* ***La saviesa combinada, reflexions sobre ecologia i altres ciències. (2016),*** *en trobareu una ressenya en aquest mateix número de l'Agró Negre.*

- Us preocupa el fet que, a part dels accents diacrítics o del Diccionari normatiu, l'IEC generi poques notícies que transcendeixin als mitjans?.

- Sí; és cert. Usualment s'identifica l'IEC amb la secció Filològica, la Llengua o el Patrimoni Històric; són seccions molt importants, però no són pas les úniques i sembla obvi que tenim certes mancances pel que fa a Patrimoni Natural i les Ciències, però ens estem esforçant per ser també més mediàtics en aquests àmbits. Personalment, vull remarcar que sóc el primer President que prové de la Institució Catalana de Història Natural, i això ja s'hauria de notar d'alguna manera.

- Amb un major grau de compromís en la Defensa de la Natura?

- Jo no he estat mai soci nominal de DEPANA, però és prou conegut que des de la ICHN hem procurat donar-vos tot el suport possible, com no podia ser d'altra manera i sempre heu tingut i teniu molts socis, bons amics, científics i docents, que ho són també de la Institució. I dins del **Consell de Protecció de la Natura**, que també presideixo, coincidim amb els vostres representants: Lluís Paluzié, que va ser-ne President i Miquel Rafa.

- I actualment el nostre representant és en Francesc Espinal.

- Al CPN de fa molts anys maldem a fi que les Administracions tinguin en compte les nostres recomanacions i s'impliquin més en la defensa mediambiental, ara certament en hores baixes. Estem estudiant el document que ha elaborat la Generalitat que tracta de l'Estratègia per a la Conservació de la Biodiversitat a Catalunya amb un horitzó de l'any 2030. Confiem que no quedi solament en bons propòsits. No hauríem pas d'esperar tants anys per endegar les accions urgents.

- Però també hi ha científics que, més enllà de la recerca, no s'impliquen pas en accions de defensa ambiental.

- Potser n'hi hagi, però aquell que és bon estudiós de les Ciències de la Natura, que fonamenta la seva recerca en moltes jornades al camp o en immersió, -que ve a ser el mateix-, i en hores d'estudi i de treball de laboratori, per força ha de ser també un bon observador. I la contemplació i l'admiració generen noves preguntes, neix l'estimació i allò que un s'estima ho defensa i ho protegeix.

- Tot i que, aparentment, no "serveixi" per a res?

- Exactament. Això ha estat dit dels opistobranquis, -els llimacs marins-, una especialitat de la meva recerca que segueix oberta als molts interrogants que genera la història evolutiva i la biologia sorprenent d'aquests animalons, titllats d'innecessaris. M'hi vaig dedicar de bon principi, en acabar la carrera, quan vaig renunciar a una beca per estudiar el cultiu de musclos a Galícia.

-Explicans què són el opistobranquis?

- Significa "brànquies al darrere"; els prosobranquis les tenen al davant. Tenir-ne uns coneixements bàsics de llatí grec pot ser molt útil per a un naturalista.... Ser capaç d'interessar-se per tots els elements i manifestacions de la Natura com un tot, plantejar-se preguntes, restar obert a nous coneixements, integrar-los i relacionar-hi també la nostra espècie... una conseqüència d'aquesta actitud serà l'especialització científica i també un estil de vida. Penso ara en el "thinking path", al bosc de la casa d'en Darwin; un privilegi haver-hi estat.

LIMITAR L'ACCÉS A LA MUNTANYA

- Cóm es fa això en una societat consumista?

- En la que ens toca treballar-hi, tot i que hi estiguem en desacord. I no pensem només en el consum material, també és ja fora de control el consum de Natura. Hi ha molta pressió sobre els espais naturals, que en massificar-hi l'accés, encara que sigui simplement per fruir-ne, els fan perillar i això exigeix que un dret tan democràtic i universal com és el lliure accés a la muntanya, al bosc o al mar (tan a sobre com a sota) s'hagi de limitar; justament per poder conservar-lo. Aquí, com en tants altres aspectes de defensa ambiental, a DEPANA se us necessita i més ara que ha pràcticament desaparegut l'excursionisme científic. Ja sabeu que cal insistir sense rendir-se. Només un exemple: Hem estat 20 anys fins aconseguir una protecció efectiva a les Medes, que eviti qualsevol mena d'extracció de corall vermell i caldrà que passin molts més anys per poder apreciar-ne els resultats, perquè és sabut que el corall creix lentíssimament: un mil·límetre per any.

> *"Hi ha molta pressió sobre els espais naturals, que en massificar-hi l'accés, encara que sigui simplement per fruir-ne, els fan perillar i això exigeix que un dret tan democràtic i universal com és el lliure accés a la muntanya, al bosc o al mar s'hagi de limitar."*

-i les gorgònies?

- Un centímetre. Encara en podem veure que depassen el metre; tenen més de cent anys!!. Genèricament en diem "suspensívors", són un bon indicador de la qualitat ambiental. A les Medes s'han adaptat també als episodis de les grans riuades del Ter, que poden arribar a enterbolir l'aigua fins mar endins, amb partícules de llot mineral en suspensió, que les gorgònies no mengen. Aleshores, senzillament es tanquen i així poden estar-se alguns dies, però no suporten altres tipus de contaminació. Però hi ha hagut mortaldats d'aquests organismes per canvis anòmals en la temperatura de l'aigua a la tardor. Aquí hem d'estar amatents al canvi global. També un fet tan conegut com és el gran increment de la població de gavians els darrers anys, està produint importants alteracions en alguns dels sistemes naturals, terrestres i marins, de les illes. I l'abundància de depredadors de gran talla, -els meros, entre d'altres-, un dels atractius per als bussejadors, amb alguns aspectes encara poc coneguts de la seva biologia. Sortosament queda molt camp obert a la recerca. No m'amagaré pas d'afirmar que si hagués de triar un paisatge especialment estimat triaria les Medes. I vull dir que darrerament s'ha notat una especial millora en el grau de sensibilització respectuosa amb el medi subaquàtic entre els bussejadors.

LA INTELIGÈNCIA DEL POP

- i també triaries algun dels seus peixos?

- No exactament; no és pas un peix, és un invertebrat, un mol·lusc, un cefalòpode: el pop. És fascinant poder comprovar, en aquari o en immersió, el grau d'intel·ligència d'aquest animal, m'atreviria a dir que gairebé és propera a la dels humans, s'hi està treballant en això, hi ha un autor, **Godfrey-Smith,** que recentment ha publicat una obra **(Other Minds)** al respecte. Però hi ha més: el disseny, el sistema de propulsió, la ventosa com arma, són alguns del "invents" més exitosos i antiquíssims de l'evolució, que s'han mantingut pràcticament iguals des de fa centenars de milions d'anys, mentre que tantes altres formes de vida, entre les innumerables possibles amb més o menys èxit, han desaparegut, una cosa comprovable al registre fòssil.

- Ara la globalització sembla destarotar-ho tot, no?

- Ens du a una certa uniformització i pèrdua de biodiversitat, és evident i preocupant. Però en el cas dels humans penso que ens cal veure-ho amb una mirada positiva, que ens reafirma i ens fa sentir més iguals, sense deixar de ser diversos. Potser és com si tornéssim al principi, però amb el grans problemes ambientals afegits per resoldre.

- Com el cas dels plàstics al mar?

- Sí, per triar-ne només un, sí. Vaig participar en una campanya oceanogràfica per l'Atlàntic, resseguint i mostrejant les zones on la circulació oceànica concentra les deixalles que han recorregut milers de quilòmetres. Moltes es desintegren lentament i els microplàstics arriben a formar una mena de plàncton pelàgic, una "sopa de plàstic", enganyós i nociu per a tot tipus d'animals, des de tortugues fins albatros i balenes. Dramàtic i angoixant!!. Els mitjans fins i tot ho presenten frívolament com una notícia més. Ahir ho vàrem veure al telenotícies vespre, el cas de l'illa deserta de Henderson, al Pacífic Sud. Cal una acció urgent a nivell mundial i això hores d'ara no es veu com a cosa probable. Però sempre acabem parlant dels nostres petits gestos, que no és pas poca cosa, si som molts els que els duem a terme.

MEDUSES I SOBREPESCA

- I el problema de les meduses?

- Potser és més visible perquè pot afectar a molta gent en temporada de banys, però les causes són diverses i difícils de precisar, tot i que a les clàssiques i ja conegudes, de temporades de sequera i salinitat alta, cal afegir-hi sens dubte la disminució de predadors i la sobrepesca de peixos pelàgics, com és el cas de les tonyines immadures, destinades a les granges d'engreix, una explotació que vol etiquetar-se com sostenible i que encara és lluny de ser-ho. La reducció de peixos deguda a la sobrepesca fa que hi hagi més plàncton, que se'l mengen les meduses i així augmenten les seves poblacions.

-Què ens has de dir de les espècies invasores?

- Al nostre litoral, de moment encara no, però sí al Mediterrani oriental amb peixos herbívors, els Siganus, que hi han arribat pel canal de Suez i que estan fent desaparèixer les algues, sense tenir competidors. Sí que han arribat al Mediterrani occidental espècies d'algues exòtiques que s'estan estenent ràpidament i que si bé en principi no semblen pas nocives estan modificant l'estructura i l'aspecte de moltes parets rocoses de la nostra costa.

Al despatx, solemne però modern, del President de l'IEC, on hem estat conversant, miro el seu llibre, abans comentat, obert per la pàgina **"Homes (i dones) de ciència: Ramon Margalef"**. Un mestre i referent. Mentre ell segueix parlant, contemplo alguns dels molts quadres de reconeguts artistes catalans que hi ha.

Moltes gràcies, i sort!, President Joandomènec.

DOCUMENTAL PUNYENT SOBRE LA SOBREPESCA

Malgrat ens pugui sorprendre, per la contradicció aparent, dels dos termes que formen el títol d'aquest documental sublim: DESIERTO LÍQUIDO, així és el desert que ens presenten, totalment líquid. De fet, no és més que aigua, l'aigua d'un mar que estem buidant de la vida que li és pròpia.

Els directors ens fan viatjar en el temps i en l'espai. Anem de l'època en què la pesca artesanal era l'única manera d'aconseguir menjar a les nostres costes, fins als nostres dies, en què la pesca industrial ha esdevingut la manera predominant de fer-ho, amb totes les conseqüències econòmiques, socials i ambientals que això implica. Viatjarem des de les costes de la península ibèrica, mediterrànies i atlàntiques, fins al litoral de Mauritània i Senegal. Arreu trobem el mateix escenari: mars i oceans s'empobreixen. Per als veïns africans la situació és encara més dramàtica, agreujada per les polítiques pesqueres europees, amb acords de dubtosa equitativitat i un sistema pervers que potencia la lliure circulació de béns, però no de persones.

Un treball tan punyent com necessari, que ens obre els ulls a una realitat submergida (mai millor dit), poc coneguda, però que ens ressona, pel paral·lelisme que fàcilment es pot establir amb el què passa amb altres productes d'alimentació, que sí es produeixen a l'abast del nostre esguard, com poden ser la carn o els vegetals.

Una feina que, a més, té el mèrit d'haver estat totalment autoproduida i autofinançada, com si de manera subtil els dos directors ens volguessin fer arribar el missatge final del seu film: una nota d'esperança enmig de tanta desolació, i on la determinació juga, potser, el rol principal.

Títol: DESIERTO LÍQUIDO
Autors: Alba Azaola i Daniel Carrasco
Espanya, 2016, 69 min
Premi al millor documental del Festival de Cine y Televisión de León 2017
Premi al millor documental nacional del Festival Ecozine 2016
Premi del públic al Festival Another Way 2016
◆

CÍTRICS CONTRA CONTAMINACIÓ

Un recent estudi sembla haver trobat un nou mètode per netejar les aigües contaminades amb metalls pesants i compostos orgànics. Es tracta d'un treball dut a terme per la universitat de Granada amb dos centres d'investigació mexicans.

El procés consisteix en un tractament de descompressió instantània que modifica l'estructura de les peles de taronges i aranges dotant-les de propietats absorbents. Amb un tractament químic posterior han aconseguit eliminar contaminants orgànics i metalls presents a l'aigua.

Si aquesta tècnica s'implementés a gran escala, es podrien realitzar processos sostenibles descontaminants a partir de residus alimentaris que ara es desaprofiten i dels quals se'n produeixen milions de tones anuals. ◆

UNA PRESA EN TERRITORI INDÍGENA, A GUATEMALA

Durant els darrers anys, de forma força subreptícia, s'han anat construint les estructures de la que ha de ser la presa hidroeléctrica més gran de Guatemala, al cor de la selva maia. Estará situada en un tram del riu Cahabón, a la regió d'Alta Veracruz. A les ribes d'aquest riu hi viu una població d'uns 29 mil indígenes de l'ètnia quekchí, que ja van patir durament les conseqüències de la guerra civil, entre els anys 1960 i 1996. És una zona molt pobre, on la població viu d'una agricultura de subsistència i dels béns que aporten la selva i el riu, però sense rebre cap tipus de servei de l'Estat. No hi ha corrent elèctrica, ni aigua potable, més enllà de la pluja, ni camins ni carreteres. L'índex d'alfabetització és molt baix i l'assistència sanitària és gairebé inexistent. Ara, el mateix riu, que era la seva principal font de vida, i les seves ribes, estàn sent arrabassades per les obres d'una presa descomunal, amb la construcció de murs, canals i altres infraestructures. Cap delegat de l'empresa o del govern s'ha dignat a fer alguna consulta a la comunitat abans per saber si volen aquest projecte. Ara volen unir esforços per tal d'intentar frenar-ho i busquen el suport i la solidaritat internacional. ◆

Grill del gènere Ephippigera.
Foto: Jordi Cebrian

ELS GRILLS DESAPAREIXEN

La irrefrenable substitució dels usos agrícoles tradicionals i de la pastura extensiva a camp obert per la ramaderia industrial intensiva, amb la cria d'animals de granja a gran escala i l'ús generalitzat de pesticides, fertilitzants i pesticides ha provocat una davallada important en les poblacions de molts insectes, com és el cas dels ortòpters: grills i saltamartins. Un estudi dut a terme per 150 investigadors vinculats amb la UICN ha demostrat que aquest grup d'insectes és el que es troba en una situació més delicada al continent europeu. De les 739 espècies d'ortòpters endèmiques a Europa, un 30% es troben en risc d'extinció. Els Pirineus, juntament amb les muntanyes balcàniques, els Càrpats, els Alps i els Apenins són els espais on es manté encara la diversitat més gran d'aquests insectes. Si no s'actua de forma ràpida i efectiva per evitar-ho, el cant dels grills, que ens acompanyava als vespres dels estius, pot esdevenir aviat un record nostàlgic. ◆

AUGMENTA LA PETJADA HUMANA

Si excloem els oceans i l'Antàrtida, comprovarem que un 75% de la superfície terrestre ha estat alterada pels éssers humans, és a dir, les tres quartes parts del planeta; una dada esfereïdora que ens mostra el poder transformador de la nostra espècie. Només un 3% de les zones amb major biodiversitat continúen encara relativament lliures de l'impacte de l'acció humana. Però aquests territoris verges, des de 1993 han minvat en 23 milions de Km2. Els ecosistemes més transformats han estat les selves del sud-est asiàtic, els boscos de frondoses de la Xina, de l'est dels Estats Units i de l'Europa occidental, però també les sabanes de l'Índia i el Brasil. Alhora, a nivell global s'ha constatat també una persistent pèrdua de biodiversitat, de tal manera que el 97% de les regions on hi ha la concentració més gran de plantes endèmiques i de vertebrats ja han estat seriosament afectades per l'acció humana. L'expansió agrícola, l'augment de les poblacions, la imparable urbanització i les infraestructures són la causa d'aquest preocupant increment de la petjada humana. ◆

OLI DE PALMA A TOT ARREU

A Filipines, a l'illa de Palawan, on es concentren les millors selves del país, s'han talat ja unes 9 mil ha. els darrers anys. A l'illa de Mindanao s'han superat ja les 128 mil ha. En ambdós casos per donar pas al cultiu de la palma d'oli. Aquest conreu intensiu és també la principal causa de desforestació a Indonèsia i Malàisia. A Indonèsia ha esdevingut ja un producte cabdal de la seva economia, que proveeix el 52% de l'oli de palma que es consumeix al món. L'hàbitat de l'orangutan, -i de molts altres animals i plantes-, a Sumatra i Borneo es redueix dràsticament cada any a causa de l'expansió imparable d'aquest cultiu. L'impacte sobre el terreny és devastador. Juntament amb la desaparició de la selva i de tots els éssers vius que depenen d'ella, desapareix també el modus vivendi de comunitats indígenes senceres, moltes de les quals es veuen obligades a abandonar els seus territoris. Les terres queden empobrides per l'ús abusiu de components químics, pesticides i herbicides. El cultiu de l'oli de palma suposa també una greu amenaça a la seguretat alimentària. La pregunta clau és: perquè hi ha tant d'interès en aquest producte? L'oli de palma nodreix el sector dels biocarburants, dels quals la UE n'és un client de primera magnitud. Altrament és emprat en la fabricació de molts aliments, des de sopes i cremes preparades a xocolates i pastissos, conserves i productes de brioxeria industrial. Està present també en articles de cosmètica, sabons, detergents i molts altres productes. Organitzacions com Greenpeace han pressionat a moltes multinacionals, com Nestlé o Unilever, perquè deixin de finançar aquests cultius, que contribueixen a accelerar encara més el canvi climàtic. Però què podem fer nosaltres a títol individual? Llegir bé els etiquetatges dels productes, abans d'adquirir-los malgrat que no sempre són prou aclaridors, i actuar en conseqüència. ◆

Gall fer (Tetrao urugallus)
Foto: Roger Santmartí

LA MORT DEL GALL FER

Un elegant mascle en cel de gall fer pirinenc, Tetrao urogallus, va morir, suposadament a causa de l'estrès que li va provocar la persecució de què va ser objecte per part d'un grup de turistes, càmeres i mòbils en mà. No és infreqüent que aquests mascles majestuosos mostrin actituds estranyes, com embogits, potser a causa de la dificultat que tenen per trobar femella en un moment de l'any en què experimenten amb ardor la crida a la reproducció i també per les agressions al seu hàbitat natural. Aquest malaurat mascle va ser repetidament arraconat i perseguit per turistes. El fet va succeir al Pirineu d'Osca. Els agents rurals van aconseguir rescatar-lo però l'animal va morir abans de poder ser alliberat. Aquest penós cas hauria de fer-nos reflexionar, als que som usuaris de la muntanya com amants de la Natura, de com ens comportem davant d'un animal salvatge i de les conseqüències negatives que pot comportar el nostre desig d'obtenir la millor fotografia. Cal renunciar a una bona foto si amb això evitem posar en risc o simplement causar molèsties un a animal silvestre i molt més encara si és una espècie amenaçada com és el cas d'aquest infeliç gall fer. ◆

MAR, BOSCOS, OCELLS, DIBUIXOS I MICROSPOPIS

Minúsculs organismes fluvials, ocells marins i de maresma, ratpenats, dofins, impressionants fagedes i avetoses, generosos salts d'aigua i avencs pregons: els protagonistes de les sortides del semestre.

Vam acomiadar l'any 2016 amb una sortida molt recomanable, ben a prop de la gran ciutat, al sector de ponent de la serra d'Obac. Els 13 participants vam fer una passejada agradable tot resseguint parcialment la ruta de les fonts de Rellinars. Després de les pluges intenses de la vigília, el paisatge oferia una imatge radiant, la vegetació ben regada, la pedra calcària ben xopa, i algunes fonts, com és el cas dels brolladors que es troben a pocs km del poble, en un indret una mica enjardinat, brollaven amb alegria una aigua neta, fresca i clara, tot i que altres fonts restaven mudes. La ruta inclou diverses balmes, com la d'Andaló o la de la font del Càntic, diverses barraques de pedra seca de planta circular o quadrada, on antigament la gent guardava estris o s'hi aixoplugava de les tempestes o de la insolació, i també antigues tines de vi i masies enrunades. I com a distracció, ens entretenim ensumant les fragàncies més o menys apreciades de la ruda, de la sajolida o de l'espernallac.

El dissabte 14 de gener la destinació va ser novament prop de la gran ciutat, l'obaga de la serra Marina, on els 20 participants se sorprengueren en descobrir uns alzinars pregons i esponerosos, en una caminada breu però interessant durant la qual es van fer observacions de les formacions geològiques i de les troballes arqueològiques a la zona de Castellruf, com ara un dolmen i les restes del castell enturonat.

L'espai del bosc de Turull, a dues pases del Parc Güell de Barcelona –allà on Depana conserva el seu viver de planta autòctona– va ser el triat per organitzar el primer taller d'observació d'organismes microscopis, dirigit pel biòleg Carlos Macias. Les 15 persones apuntades gaudiren de gairebé 4 hores d'intensa recerca en un taller estructurat com si fos un llarg tram de riu, prop del naixement fins aigües avall, per anar descobrint, amb l'ajut de microscopis i lupes, els diferents organismes que s'hi poden trobar: des de minúsculs protozoos, fitoplancton i zooplancton fins a espècies molt més grosses, com ara larves de mosquits, crustacis com el cranc de riu i petits amfibis. També hi va haver temps per analitzar els bioinicadors que ens informen de la salut ambiental del riu en funció dels organismes més o menys exigents que hi viuen. El taller va ser tot un èxit. El mateix dia es va celebrar una nova edició del cens d'ocells hibernants als espais no estrictaments protegits del delta de Llobregat. Hi van participar 20 persones distribuïdes en quatre grups. Malgrat el fort vent i les plugues intermitents, van sortir prou espècies, entre les quals cal destacar els torlits, una arpella pàl·lida, una cotxa blava, les grans bandades d'aloses i grups nombrosos de fredelugues i daurades als camps.

El dissabte 13 de febrer, els 11 participants de la sortida al Montnegre tingueren l'oportunitat d'escoltar les molt documentades explicacions del nostre company Romà sobre silvicultura en aquest espai natural. Primer vam recordar la figura del prestigiós botànic Pere Montserrat, mort pocs dies abans, que va recórrer minuciosament aquestes serralades, deixant-nos uns estudis botànics que han esdevingut una referència inesborrable per a tots els botànics posteriors. La ruta que vam seguir, el conegut camí carener, ens va permetre conèixer la gran diversitat d'aquesta superba massa forestal, on trobem sureres, alzinars, rouredes, castanyedes i una fageda relicta, juntament amb avellanoses i boscos de ribera als fondals. El Romà ens va explicar els diferents usos que la gent del territori feia del bosc, tant per a la seva subsistència com per nodrir les necessitats industrials del moment, sigui la naviliera, la dels mobles o la tèxtil. Carboners o pilers, talladors, picadors, corbaires, cercolaires o pipaires són alguns d'aquells vells oficis vinculats al bosc que s'han perdut per sempre més. L'endemà, també foren 11 persones les que participaren en l'acció forestal a Collserola, aquest cop a la zona de Sant Pere Màrtir, que va servir per plantar plançons d'alzines i aladerns i per reforçar plantacions anteriors.

L'expedició de cap de setmana –dies 18 i 19 de febrer– per veure rastres i petjades a la neu mantingué l'alt nivell de qualitat al qual ens tenen acostumats els

"Molt recomanable és l'exploració de la cova Gran, de 250 m de llarg, que amaga dins una estalagmita prou monumental. La lot o el frontal era imprescindible."

Balma d'Andaló
Foto: Jordi Cebrian

germans Batet, guies experts. Es van fer dues exploracions, una amb raquetes de neu i l'altra sense, vora Alós d'Isil, remuntant una jove Noguera Pallaresa. Vam distigir força petjades i també vam poder observar molta fauna: cérvols, daines i un elegant trencalòs volant ben a prop.

El dissabte següent, dia 25 de febrer, la nostra companya Iara va dirigir la sortida, per descobrir les interessants colades de lava en un seguit d'afloraments basàltics a la riba de la riera de Bianya i el Fluvià. Hi examinàrem elements de la flora, com ara floracions primerenques, violes, gatasses i els bells lliris de neu, i unes 7 espècies de falgueres boscanes.

El coll de Cantó
Foto: Carem Lausín

La sortida del diumenge dia 5 de març va ser a una destinació ben propera de la gran ciutat, Sentmenat. Els 17 integrants de l'expedició vam rebre un gran regal molt especial de la mare natura: el privilegi, no gens usual, de poder admirar el magnífic salt de Guanta, que precipita un bon gruix d'aigua neta i enfurismada, en un salt d'uns 40 metres d'alt: un goig per a la vista i un bon pretext per escalfar les càmeres fotogràfiques. Aquesta curta excursió de migdia, d'uns 9 km de distància i uns 300 m de desnivell ens permeté endinsar-nos per boscos de pi i alzines, olorar el perfum del romaní, de l'espígol, del llentiscle, dels llorers o el més controvertit de la ruda, sentir el cant del pit-roig, del tord, del cargolet, sorprendre un ratolí de bosc atemorit, veure les violes boscanes ja ben florides i gaudir d'una molt bona companyia.

LES ESQUERDES MISTERIOSES

El terme de la Febró, al sector de llevant de la serra de Prades, amaga dos tresors naturals molt espectaculars, els avencs i els gorgs. L'11 de març, els 11 participants de la sortida vam tenir l'oportunitat de visitar tots dos punts en una jornada inusualmente càlida. Els avencs conformen una esquerda profunda en la roca calcària d'uns 300 m de llargada, 40 m de fondària i una amplada màxima de 8 m, que en general és molt més estreta. La vàrem recórrer de punta a punta, obrint-nos pas en una foscor matisada pels raigs de sol que s'infiltren tímidament per entre la vegetació embrollada, sobre un relleu ondulant, molt abrupte i lliscós, de manera que les relliscades d'uns i altres foren freqüents; per sort, però, sempre anecdòtiques. Molt recomanable és l'exploració de la Cova Gran, de 250 m de llarg, que amaga dins una estalagmita prou monumental. La lot o el frontal era imprescindible. Un petit ratpenat atemorit sorprès en una petita esquerda de l'avenc gran i una arpella pàl·lida sobrevolant els turons de la zona foren les dues troballes faunístiques més remarcables. A la tarda vam explorar un punt una mica més al sud. Primer per pista i de seguida per estretes sendes pel mig de la boixeda, gaudirem d'un seguit d'espectaculars salts d'aigua i bucòlics gorgs, que no van deixar a ningú indiferent. La presència d'una concentració d'una campanulàcia de molt interès, el setge blau (Trachelium caeruleum), va posar l'accent botànic a una sortida que va complaure a tothom.

Hem comprovat que les sortides matinals tenen una bona acceptació. Al Besòs, un any més, l'ornitòleg Xavi Larruy ens va guiar per redescobrir aquest racó de natura periurbana. S'hi van apuntar 17 persones, dos nadons inclosos. En aquest tram del riu aconseguim observar diferents ocells d'aiguamoll com els camallargues, un martinet de nit, unes gavines corses o un corriol petit, entre altres. Com ens explica Larruy, aquest espai tan fràgil, en un entorn tan poblat i urbanitzat, està sotmès a moltes amenaces i la seva hiperfreqüentació no ajuda a consolidar la presència de fauna salvatge.

Com a primera sortida del cicle que dediquem als boscos de Catalunya, visitem la muntanya de Montserrat, pel cantó de Can Maçana i les Agudes. Es tracta de conèixer a fons les dinàmiques d'un tipus de bosc molt representatiu del clima mediterrani: l'alzinar. Les estepes i el bruc són florits, també l'espantallops i les violes. La tempesta ens persegueix en el camí de tornada. L'endemà, en canvi, llueix el sol amb força en la sortida en barca des del port de Garraf. Una nova jornada afortunada, que ens permet gaudir de magnífiques observacions de dos grups de dofins mulars i dos més de dofins llistats, molt actius, que ens ofereixen l'espectacle dels seus saltirons fora l'aigua. I no va faltar un bona representació d'ocells marins, com ara el fraret, les baldrigues o els paràsits. El mateix dia, Depana va tenir parada a la jornada de portes obertes al Jardí Botànic de Barcelona, amb prou bona assistència.

Salt de Guanta
Foto: Jordi Cebrian

La fageda de Bellmunt
Foto: Jordi Cebrian

EL CICLE DE BOSCOS

Roureda i fageda protagonizen la segona i tercera expedició dins del cicle de boscos, dirigida pel nostre company Romà Rigol. La primera ens portà a Beget, Alta Garrotxa, el dia 29 d'abril, amb 7 participants.

"Els boscos duen el vestit nou de les fulles novelles, molt tendres, lluminoses, immaculades; com a la zona no hi ha un domini evident d'espècies determinades, sinó el que se sol anomenar boscos mixtos de caducifolis, les muntanyes duen tot un encaterinador tornassol de diferents verds i capçades que semblen rivalitzar en alçada, lluminositat i intensitat cromàtica. No és pas possible restar impassible davant d'aquests grans arbres, roures, aurons, tells, copiosament pigallats de fulgurants llucs de llum verda i titil·lant", comenta el mateix guia en el resum de l'experiència que ens passa dies després i que reproduim aquí. Es va fer un inventari en un punt de l'obaga, es va identificar amb les claus dicotòmiques diverses espècies, com ara una de molt rara, la Veronica montan, i vam poder admirar un alzina florida molt espectacular.

El diumenge 7 de maig tingué lloc la visita d'una fageda. L'indret triat amb molt d'encert va ser l'obaga de Bellmunt, ben a prop de Vidrà. Els 12 participants van poder endisar-se en una fageda formidable, humida i rica en sotabosc, on destaca la presència d'una planta molt cridanera, el joliu (Scilla lilio-hyacinthus), que defineix aquest tipus de fageda humida, Scillo-Fagetum Es va fer de nou un inventari, en un bell fondal, on es van detectar fins a una trentena d'espècies i per acabar, en un esforç final, varem ascendir al santuari de Bellmunt per gaudir d'unes magnífiques vistes.

El grup a la Mola d'Estat, amb vistes als quatre vents
Foto: Jordi Cebrian

UN SIBOC I UN GAIG BLAU

Una nova edició de la marató ornitògica al delta Llobregat, dins dels espais no estrictament protegits, va aplegar a 16 participants, distribuïts en sis grups. El número total d'espècies censades va ser de 75, amb troballes prou remarcables como el gaig blau observat a la zona agrícola, el siboc a la pineda de la Pava, el mateix lloc on es va tornar a deixar veure el picotet Dendrocopus minor, una àguila calçada sobrevolant el camí de Can Farreres, o un martinet de nit que es cruspia una serp.
La visita guiada al Jardí Botànic Històric de Barcelona, el matí del 29 d'abril, va ser qualificada de magnífica. El guia, en Pere Montserrat (fill), ens va explicar com hi havien arribat moltes de les plantes i arbres que acull el jardí, seguint el desig de col·leccionistes ambiciosos. Ens va parlar de les cícades, la mida nana de les quals potser té a veure amb la voracitat dels dinosauris, amb els quals van conviure. Vam descubrir aspectes d'aquest jardí que s'escapen a la mirada més experta.

"El guirigall dels amfibis procedents d'una bassa, com una orquestra de pel·lícula de Walt Disney, va resultar inoblidable."

La tercera sortida en barca des de Garraf, de nou amb els preceptius 12 participants, va tornar a ser molt afortunada, amb quatre albiraments de tres grups de dofins mulars i llistats, que es van deixar veure fent saltirons juganers a proa de la nostra embarcació. El company Abraham Mas dirigí la descoberta del món dels quiròpters, un vespre de divendres, amb la participació de 15 persones. Dotats d'aparell d'ultrasons, es van poder detectar, sentir i observar fins a tres espècies diferents d'aquests ratpenats a la riba del riu Ripoll, prop de la ciutat de Sabadell, en una jornada que va complaure molt a tothom. El guirigall dels amfibis procedents d'una bassa, com una orquestra de pel·lícula de Walt Disney, va resultar inoblidable.

L'AVETOSA PRODIGIOSA I UNA PAPALLONA PRESUMIDA

La darrera activitat del cicle de boscos dirigit pel company Romà Rigol ens va portar al Pallars, el cap de setmana 20 i 21 de maig. El 10 participants pogueren estudiar la pineda de muntanya a la serra de Llagunes i l'obaga de Rubió, a prop del Port del Cantó, i l'endemà conèixer l'avetosa més sublim de Catalunya a la Mata de València, camí del Port de la Bonaigua. "L'avetosa de València és un bosc esplèndid, ric en aigües i entapissat de molses i herbes com el pa de cucut, l'espunyidella d'olor o el buixol. Hi ha també bedolls, moixeres, erables, gatells, fics bords, saücs i força ribers", ens explica en Romà. I afegeix com a colofó: "Vam acabar l'estada observant les massises cases pallareses de Sorpe i dinant a la fresca font del poble, on vam trobar un mascle de gran paó pernejant, amb les ales malmeses. Aquest espectacular satúrnid ocel·lat i de color de mussol és la papallona europea més gran".

L'avetosa de la Mata de València
Foto: Francisco Montaño

"Dotats d'aparells d'ultrasons, es van poder detectar, sentir i observar fins a tres espècies diferents d'aquests ratpenats a la riba del riu Ripoll."

Com a darrera sortida, una exploració botànica a la serra d'Ensija. Som 18 participants, molt avinguts. Fa un día seré amb pocs núvols i la calorada no arribarà fins a la tarda, ja de tornada. El camí de pujada, tot remuntant el torrent de Llobateres, prou abrupte, resulta un xic fatigós. Al bosc de pi negre, admirem les belles herbes del vent Anemone alpina i els matollars de neret, encara no florits. Els prats subalpins de l'altiplà els trobem saturats de petites flors de tots colors, gencianes, potentil·les, espunyidelles pirinenques, serpolls i sobretot les boniques dríes Dryas octopetala, que mostren atapeïdes catifes sobre el pedregar calcari. Ens arribem fins al cim de la Gallina Pelada, des d'on s'albiren vistes formidables del Pedraforca a primer terme, el Cadí, el Moixeró, Port del Compte, la serra d'Odèn, etc. La tornada la fem pel camí a la Font Fedra, en un descens força empinat.

Per acabar, cal no oblidar el taller d'il·lustració naturalista, dirigit per la Xell Campos, que es va fer en quatre sessions a la seu de la nostra entitat i que va entusiasmar una dotzena de participants.

De tornada de l'estiu, el darrer cap de setmana de setembre tocava la tradicional cita amb la brama del cérvol. La desena de participants pogueren gaudir de visions fugisseres d'alguns exemplars d'aquest bell herbívor, tot recorrent diversos itineraris de boscos i prats a Montgrony i Rasos de Tubau. El cens d'ocells al delta de Llobregat que dur a terme el 7 d'octubre van sortir 91 espècies, un magnífic registre, tenint en compte una participació de voluntaris inferior a altres edicions. Destaquem entre d'altres l'àguila pescadora sobrevolant la zona de la Pava, un àguila calçada, un astor, un milà negre, un colltort a la Bunyola i un mosquiter de doble ratlla en un bosquet de ribera.

Finalment el diumenge 22 d'octubre vàrem emprendre una interessant ruta circular per la Vall de Castellfollit, al PNIN de Poblet, a les Muntanyes de Prades. Els 16 participants gaudiren de la visió d'un paisatge densament forestal, on destaquen els formidables exemplars de pi roig i pinassa, les taques acolorides dels aurons, els roures i els castanys, les brolles d'estepa boscana Cistus laurifolius i fonollades, les peculiars formacions granítiques i les tarteres i rocam on prosperen espècies botàniques d'interès com l'herba del nord Saxifraga fragilis i la medicinal boixerola. Al tram final, vam poder contemplar els curiosos dibuixos de bolets als troncs dels arbres en una imaginativa recreació en perspectiva, obra de l'artista Genís Colell.

La serra d'Ensija
Foto: Jordi Cebrian

per **Toni Aparicio**

EL BLOC

tuboiulleres.blogspot.com.es

El bloc que us presentem en aquest numero de l'Agró pretén donar a conèixer la fauna i flora submarina de la costa catalana que podem observar, tal com diu el nom del bloc, amb tubo i ulleres. L'autor, Enric Badosa, biòleg amb un llarg recorregut en l'estudi i seguiment de fauna litoral i marina, ens descriu a cada entrada una espècie remarcable amb uns breus apunts sobre biologia i curiositats sobre la mateixa. D'aquesta manera, descobrim que les meduses són éssers antiquíssims de fa 500 milions d'anys, que els meros canvien de sexe segons l'edat i que la pesca submarina els hi és molt perjudicial, que tenim espècies tan llampants com la saupa o coralls endèmics al mediterrani com la madrèpora greument amenaçats pels canvi climàtic. Cada espècie descrita ve acompanyada de nombroses fotos fetes pel mateix autor en les seves sortides a pulmó lliure. Tot plegat, el bloc és una bona manera d'introduir-se en el coneixement de la diversitat submarina sovint ignorada en els nostres banys estivals o apreciada només en plats típics de la nostra cuina. ◆

EL LLIBRE

La saviesa combinada.

Reflexions sobre ecologia i altres ciències.

Autor: ***Ros, Joandomènec***

Ediciones de la Universitat de Barcelona (2016)

Dintre de l'extensa bibliografia publicada per l'autor que ens ocupa, en aquest numero de l'Agró us presentem aquest llibre, descrit per ell mateix com un recull de reflexions sobre diversos aspectes de la ciència al llarg de la seva extensa carrera professional com a biòleg, professor, catedràtic, investigador, editor, traductor i assessor (entre d'altres) i actualment president de l'Institut d'Estudis Catalans.

Estructurat en cinc capítols, en el primer es discuteixen les relacions entre ciència, societat i política; en el segon es parla sobre ensenyar ciència i aquí el llibre pren un caire autobiogràfic explicant consells i experiències pròpies viscudes en campanyes ocenanogràfiques a l'Antàrtida. Al tercer capítol es discuteix la divulgació científica i la difusió en llibres i revistes i en el quart capítol l'autor fa un resum dels àmbits de la pròpia recerca, centrant-se en els opistobranquis i el seguiment científic de les Illes Medes, espai considerat com a model de gestió d'espai protegit marítim. Al capítol cinquè es parla de l'obra i abast de figures molt rellevants segons l'autor per la influència que han tingut en el progrés científic i la seva divulgació, com per exemple Charles Darwin, Ramon Margalef, Rachel Carson o Edward O. Wilson, entre d'altres. El llibre finalitza amb un epíleg fent una reflexió sobre les relacions entre ciència i política i amb un annex descriptiu sintetitzant la recerca ecològica a Catalunya.

Tot plegat fa que la lectura del llibre esdevingui amena i molt instructiva per la varietat de continguts i l'estil. Les recomanacions de llibres de científics de gran renom (Darwin, Margalef, etc.) són molt engrescadores i el to general és certament motivador en tot el relacionat amb el coneixement de l'ecologia. Un bon punt de partida per buscar i saber més enllà del descrit a partir de les nombroses referències del llibre. ◆

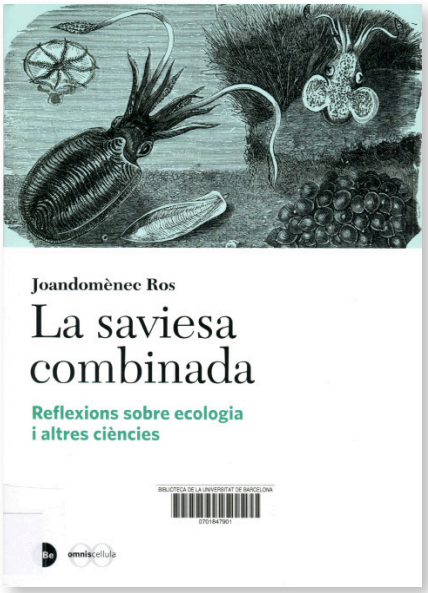

LLIBRERIA RODÉS

Compra-venda de Llibre Antic i d'Ocasió al Carrer de Banys Nous nº 8 de Barcelona

Un fruit que esclata i una llavor amb regal

EL RICÍ, UNA PLANTA FASCINANT

En aquest article us convidem a descobrir alguns detalls del fruit del ricí, un arbust natural d'Àfrica tropical, com ara el significat del nom, la seva curiosa estructura, la manera d'amollar les llavors i la interessant relació d'amistançament amb les formigues

El nom comú del ricí, com el científic *ricinus*, prové del mateix mot llatí que significa paparra o llagasta, ***Ixodes ricinus***, l'àcar de cos rodó i potes corbades que xucla la sang dels bens, gossos i, a voltes, de qui els tracta. L'homonímia es deu, possiblement, a la retirada entre l'àcar, quan està inflat de sang, i la llavor, de forma bombada i fons de color de cacau clar.

Un fruit d'esquinçada sobtosa. El ricí fa grans ramells de fruits espinescents. Al principi la forma globosa del fruit no permet apreciar-ne bé els tres compartiments o carpels soldats. A mesura que s'asseca es van diferenciant els solcs i aviat el pelló espinescent es contrau i s'esquinça en sis parts, com s'aprecia en els dos fruits secs de la imatge. Un cop sec, el fruit té forma de tres grills de mandarina enganxats. La dehiscència o obertura es produeix per tres plans: les unions laterals de les tres parts es desfan; s'esquincen les parts internes de cada grill; i s'esquincen els grills pel nervi medial. La combinació de les esquinçades per plans oposats produeix una mena de cargolament que provoca la partició sobtosa dels grills en dues valves i el lliurament de la llavor.

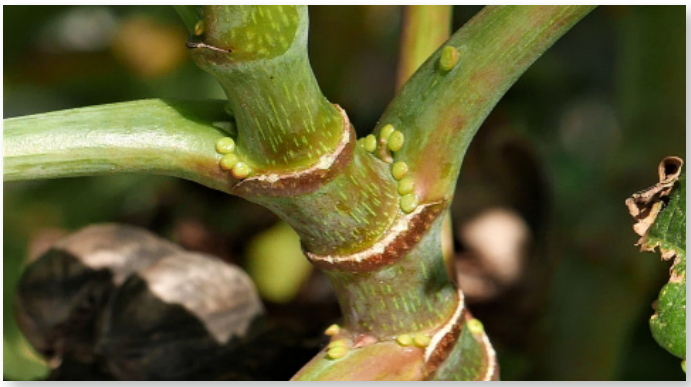

Dehiscència variable. Com passa en d'altres fruits dehiscents, depèn de la forma d'obrir-se de cada carpel que la llavor pugui caure simplement al peu de la planta o bé, si queda engrapada dins de la valva quan es retorça i esclata de cop, pugui ser llançada cap a l'exterior amb força, com engaltada per una pala, a la manera de la *'shistera'* del joc *cesta punta.* Carpel i llavor salten ensems. Com hem vist en el fruit d'*Erodium*, els mecanismes estan molt controlats per petites diferències en la humitat ambiental. No en va, trobareu que fins i tot hi ha qui qualifica la càpsula d'indehiscent, o sigui no badadissa.

Un impost de sucres?

A la base dels pecíols i també en la unió amb la làmina, el ricí té nombroses glanduletes de forma arrodonida i aplanada. No hi ha seguretat sobre el cabal funcionament d'aquestes glanduletes, semblants a les que veiem en les fulles del cirerer, però sembla que es tracta de nectaris que, estimulats per les pessigolles de les formigues que els festegen, extravasen gotetes de saba dolça, per al seu profit; zeloses defensores dels seus aliments, les formigues defensen a la planta de l'atac dels insectes herbívors, en una estreta relació de mútua conveniència.

Un tribut a les formigues

Les llavors del ricí són lluents, de mida variable, amb uns atractius dibuixos variegats, com escarabats. Duen adossat en un cap una mena de carnús de color os, amb una petita fenedura en el centre. Molt rics en substàncies olioses i nutritives, aquests carnussos són recol·lectats per les formigues, que els duen als seus rebostos per consumir-los. La llavor no en surt malmesa, de manera que els insectes se'n beneficien alhora que les escampen i soterren. Cal advertir que les llavors de ricí contenen una albúmina molt tòxica.

◆ **Romà Rigol**

EN CONTRA

CURSES DE MUNTANYA I ESPAIS NATURALS

Una tarda de primavera conduïa per una carretera que creua un Parc Natural molt conegut i concorregut de Catalunya. A banda i banda, Reserves Naturals Parcials, salvaguardant el bo i millor d'aquest espai protegit… la tranquil·litat i bellesa d'aquest trajecte, que sortosament, s'ha convertit en rutinari en la meva vida, es va topar aquell dia amb una sorpresa: una persona amb armilla reflectant em va fer aturar el cotxe perquè creuessin uns corredors. Eren participants d'una de les centenars de curses de muntanya que es fan a Catalunya cada any. Com antic usuari d'aquest tipus d'esdeveniments, vaig adonar-me de la contradicció en la qual havia estat immers: ¿com podia haver estat tants anys fent compatible el meu amor per la Natura amb el gaudi d'un acte de superació irracional que al mateix temps té un impacte tan evident en el medi?

Els avenços tecnològics i l'abaratiment de la producció de l'equipament esportiu durant el segle XXI s'han conjuntat, donant com a resultat aquesta nova moda per (tornar a) córrer a la Natura. Curses de resistència, ultra-trails, kilòmetres verticals… inunden, cada cap de setmana, camps, camins, corriols i pistes forestals. A més, la tendència és buscar les distàncies més llargues i els indrets més inaccessibles, difícils, remots o espectaculars, augmentant així la probabilitat de trepitjar zones encara lliures de la pressió humana i que, a la vegada, són molt fràgils.

INTENT REGULADOR

Amb un cert desfasament, però, la societat intenta donar solucions als nous reptes que es presenten en aquesta temàtica. Federacions esportives, associacions d'excursionisme, gestors d'espais naturals, administració pública, ens locals, grups ecologistes, experts de tota mena... els interessats i afectats haurien d'asseure's i parlar-ne. De fet, ¿com es pot criticar o prohibir una prova d'aquestes característiques, si sovint atreu diners a àrees econòmicament deprimides?. ¿Com es pot compatibilitzar desenvolupament rural i protecció de la Natura?

L'any passat va aparèixer la "Guia de buenas prácticas para el desarrollo de carreras por montaña en espacios naturales protegidos", publicada per EUROPARC-España i disponible gratis a Internet. Entre les moltes dades publicades, són especialment preocupants les del nombre de participants que calciguen els espais protegits, en les 1.900 proves que es programen anualment a Espanya: uns 700.000.

Es fa evident la necessitat d'una publicació de referència com aquesta. Malauradament, sense estar vinculada a cap normativa legal... però ja és un avenç! Les recomanacions abasten tots els aspectes a tenir en compte: planificació, desenvolupament i finalització. Hi destaquen, entre d'altres, la importància de situar en zona urbana els punts de sortida i d'arribada o preveure sancions als corredors que incompleixin la normativa ambiental establerta. Sembla que estem en el bon camí i està previst també que totes les proves siguin sotmeses a algun tipus d'avaluació ambiental... no es pot acceptar tot, simplement per satisfer el desig de superació d'uns, -pocs o molts-, bojos pel running.

◆ **Pota Verda**

DEPANA
LLIGA PER A LA DEFENSA DEL PATRIMONI NATURAL
www.depana.org
FES-TE SOCI!